

BULÁNYI GYÖRGY

ISTEN ORSZÁGÁNAK LEHETŐSÉGEI A MÁSODIK ÉVEZRED FORDULÓJÁN

Evangelizációs esten Jézussal együtt imádkozva mondjuk Istennek: Jöjjön el a te országod! Az "ország" (a héber malkut, a görög basileia) Jézus ajkán nem földrajzi, hanem szociológiai fogalom: emberek meghatározható összességét jelenti. Az "ország" megvalósulásának Isten részéről nem lehet akadálya, hiszen Isten kizárólag abban utazik, hogy az "eljöjjön". Zsinórpadlásról viszont - ha akarná sem tudná leengedni; sem ezredévfordulón, sem máskor. Az Isten Országá rajtunk fordul ("entos hümón" - Lk 17,21). Azon, hogy életünkkel mit kínálunk fel Istennek egyáltalán és éppen most, az ezredfordulón.

I. A jézusi örökség

a/ Elv: motiváció és törekvéstartalom

Jézus három különböző országról tanított: a Sátán országról, az evilági országról és az Isten országról. Mindegyik országot emberek népesítik be. A politikai térkép az evilági országokat mutatja, az Isten és a Sátán országa pedig nem rajzolható térképre. Mindhárom országnak van princípiuma, lényegét-mivoltát meghatározó elve. Keresve a három különböző elvet, megjelöljük az egyes elvekben rejlő törekvéstartalmat és érzelmi motivációt.

A Sátán országának érzelmi motivációja a rossz akarat, a gyűlölet; törekvéstartalma pedig az erőszakra épülő VEVÉS.

Az evilági ország érzelmi motivációja vegyes: valakikkel szemben jó, másokkal szemben rossz akarat vezet, hiszen nem egyetemes, hanem csupán csoport- és osztályérdeket képvisel; s ha történetesen minden állampolgár érdekét egyformán képviselné is, a szuverenitásán, államhatárain kívül élőkét ez esetben sem képviselné. Törekvéstartalma pedig a JOG, amely kényszerítő erejével biztosítja a korábbi nem-erőszakos (mert munkát kívánó) SZERZÉSEK és az erőszakos VEVÉSEK által kialakult tulajdonrendet. Ez a rend a csoportérdeket képviselés következtében egyenlőtlenségi rendet eredményez, melyet törvényesnek, sőt még Justitia-nak (igazságosságnak) is deklarálnak a győztesek, a sikeresek, a kiváltságos helyzetbe került személyek, rétegek, osztályok, nemzetek. A hátrányos helyzetben levők természetesen rendre igazságtalannak minősítik a kiváltságos helyzetben levők által jogosnak és törvényesnek deklarált rendet. Például a munkanélküliek vagy munkabérükből létminimum alá kerülők hazánkban vagy a harmadik világban - ilyennek minősítik a tőkés társadalmi rendet. Például Koszovo albánjai, a Vajdaság, a Csallóköz vagy Erdély önrendelkezési joguktól békeszerződésekkel megfosztott nemzeti kisebbségei is ilyennek élik meg és állítják az evilági országok hatályos nemzetközi jogrendjét.

A jogok világában mozgunk itt; azaz a fegyverrel védett statusquok rendjének a világában. Minek következtében a fegyverek erejében létrejött és azokkal biztosított rend és jog ellen vétőket büntetnek is fegyverek erejében a rend és jog kiváltságoltjai és védői. Büntetnek esetleg e jog és rend erkölcsös voltát pusztán elméletben megkérdőjelezőket is, s még inkább büntetnek a jog és rend ellen gyakorlatban is vétőket: a fegyveres lázadókat. Büntetnek esetleg Isten és/vagy az erkölcs nevében is, de mindenképpen a jog és rend nevében. Az ókori pogány római jog és rend ismert minden személyi jog nélküli rabszolgákat. A 16. századi immár "keresztény" Verbóczy Tripartituma ismer ugyanilyen jobbágyokat, akiket a dolgokról (Res), a vagyontárgyokról szóló fejezetben tárgyal, s akik - bár java részük csak magyarul beszél - jogilag nem is tartoznak a magyar nemzetbe, hiszen csak vagyontárgyak. Alighanem ők maguk is így gondolták ezt, mert amikor Bakócz érsek felfegyverzi őket, nem a török ellen, hanem az őket magából kirekesztő nemesi nemzet ellen fordulnak. A nemesek is tisztában vannak a jobbágyok evilági országon kívüli helyzetével: Mohácson húszezer nemes fogadja a törököt, pedig fogadhatná a jobbágyok sokszázézeres serege is. Csakhogy a nemesi Magyarország nem vállalta még egyszer a jobbágyok felfegyverzésének kockázatát. Mindez a kereszténység fennállásának 16. századában történik, de senki sem veri félre a harangot mondván: mi köze van mindennek Jézushoz s az általa hirdetett országhoz? De miért is kellene bármiféle harangot félrevernünk? Miért, hiszen Krisztus meghalt a kereszten, az ősbűn szennye immár lemosva a megkereszteltekről. jobbágy és nemes - keresztvízzel egyaránt meghintve - mehetnek mindketten a

mennyországba. Senki sem gondolkodik már a harmadik ország, a jézusi Isten Országának kategóriájában. Majd csak Berzsenyi Dániel beszél - ám a felvilágosodástól tanítva - "orca-pirító szegényről".

Az Isten Országának elve viszont az ADÁSban, a mindenkinek mindent adni akarás, az osztozás törekvéstartalmában megnyilvánuló érzelmi motiváltság: azaz a szeretet, és nem pusztán valakik, hanem kivétel nélkül minden ember iránt. Ebben az országban a javak egyenlően oszlanak meg az ország népe, tagjai között, ami feleslegessé is tesz mindenféle erőszakot. Tehát éppen azt, ami nélkül a másik két ország nem állhat fenn.

Valamelyest részletezném is e három törekvővilágot, utalva az azokban rejlő célkitűzésekre, eszmékre és eszményekre. A sátáni és evilági országé - akármilyen meghökkentő is, de - közös: nagyság és uralkodás, kiváltság és gazdagság, hatalom és erőszak. Olyannyira közös e törekvőviláguk, hogy a pusztában a Sátán a fentiekben megrajzolt evilági országot kínálja fel Jézusnak, ha Jézus - hajlandó cserébe leborulva imádni őt. A két ország ebben a szemléletben - egy cég! Az Isten Országának eszméje viszont e "két egy testvér" nemcsak ellentmondása, de ellentéte is: kicsiség és szolgálat, adás és szegénység, kardot hüvelybe dugó szelídség és békességteremtés. A Sátán az evilági ország karhatalmával iktatja ki társadalomból és életből Jézust; tanítványait is, ha mivoltukból fakadóan megtagadják a Sátán és az evilág közös eszményeinek szolgálatát. Így tesz Jézus előtt és Jézus után is. Szókratészt és Izaiást, Martin Luther Kinget és Romero érseket - e két ország közös buzgólkodása folytán - ugyanaz a Golgota várja. A jézusi tanításnak, örömhírének nem hiába reálsummája ez: Keressétek az Isten Országát, és keresztre talál, aki keresi. Joggal merül fel a kérdés: "élhető" is ez a jézusi Ország, vagy csak "halható"? Lehet élni érte; de ebbe bele kell halnia a létező társadalmi rendben annak, aki megpróbálná?

b/ Isten és a harag

A szeretet örök szentháromsági országában élő Istent az emberi történelemből kizárólag ennek az országnak a megvalósulása érdekli. Ezért az Atya azt szeretné, ha az országa szolgálatára rendelt és teremtett emberiség megbecsülné a kizárólag ezen ország előbbre segítése érdekében közénk jövő Fiút. Dehogyan ácsingózik-vágyakozik a végtelenül szent Isten a goltai gyilkosságra. Dehogyan akar Fia halála által kiengesztelődni. Aki szeret, nem duzzog, nem tart haragot, és nem kívánja senki vérének hullását. A tékozló fiú apja ő, aki szereti tékozló fiát csakúgy, mint a nem tékozlót. Napját fölkelte jókra és gonoszokra, esőt ad igazaknak és hamisaknak - Golgota előtt és után egyaránt. Szereti tehát a rosszakat is. Nem lehet rosszabb, mint amilyenek mi vagyunk, akik szeretjük gyermekeinket akkor is, ha azok ellenünk fordulnak. Isten végtelenül tökéletes, mert mindenét adóan szeret minket; és végtelenül irgalmas, mert amikor bűneinket elhagyva visszamegyünk hozzá, akkor bűnbánó szavunk fejében minden bűnünket megbocsátva, azonnal magához is ölel. Nincs tehát kárhóztató haragja! Szeretet-mivoltából következően nem is lehet. Haragjában tehát sohasem taszíthatja el magától gyermekét, az embert (héberül: ha adam). Még kevésbé minősíti bűnösnek Ádám véltlenül született ivadékait. "Ádám bűnössé tett mindnyájunkat, Krisztusban pedig igazzá tett mindnyájunkat!" - hangzik ez az összes keresztény felekezetek hitvallásának közös tanításaként. Pedig aligha lehetne kitalálni mondatot, mely jobban meggyalázná a szeretet végtelenül szent Istenét, mint hitvallásaink e sarkalatos tétele. Az "Ádám bűnössé tett mindnyájunkat"-tétel a kollektív bűn világába vezet. A konkviztádorok, rabszolgavadászok, Hitlerek és Sztálinok, a háborús bűnösök, a tömeggyilkosok világába. Ezt az Istent, ha volna ilyen, még az Egyesült Nemzetek Szövetsége is kizárná magából. Az ENSZ tehát, amely pedig csak a jog, az evilági ország kategóriájában gondolkodik. Kizárná bizony, mert a kollektív bűn még a jog elvét is lábbal tiporja, hát még a szeretetét! Ez utóbbihoz végleg semmi köze.

c/ Vallás és prófétagyilkolás

A bűnbánatot tartó Ninive népének könnyebb a helyzete az ítélet napján, mint a bűnbánatot tartani nem akaróké, tartozzanak azok akár a választott néphez is. Istennek nincsenek kiváltságoltjai. "Kiváltságoltjai" vannak csak, s hűségük miatt őket hurcolják Golgotára azok, akik nemegyszer Isten kiváltságoltjainak gondolják magukat: a prófétagyilkosok. Éppen ezért nincsen egyedül üdvözítő vallás sem. Nincsen körülmetélés, kereszttség, imamalom, beavatás, vagy akárminő egyéb vallási szertartás, amely kizárólagos bérletet biztosítana az egyes vallások elkötelezettjeinek a mennyországba, a transzcendens beválásra. Jézus létrehívta az Isten Országának eszményeit vallani hajlandók közösségét, és kahal-nak (ekklésié, egyház) nevezte őket, de vallást nem alapított. Elég volt

ebből a műfajból számára annyi, amennyi már addig is adva volt; személyesen neki, a zsidónak - a zsidók vallása.

Nem akart új vallást a régiék helyett. Azért nem, mivel a vallás nem képes üdvözíteni. Arra csak Isten, meg a mi szeretetünk és bűnbánatunk közös ereje képes. Azért nem akart vallást, mert a vallás legfeljebb Golgotára képes hurcolni azokat, akik elvállalják az Isten Országá eszményeit. Nincs is módjuk a vallásoknak másra. Azért nincs, mert az evilági ország addig üldöz, szorongat minden vallási közösséget, amíg az meg nem tagadja az Isten Országának eszményeit; addig üldözi, amíg frigyre nem lép az evilági országgal. Ha pedig létrejön a trón és az oltár szövetsége, hamar fellobbannak a máglyák, melyeken kettejük szövetségének akaratából elégetik Isten Országának elkötelezettjeit. Konstantinig békén megél az antióchiai iskola is, de utána már - elsősorban a császár jámbor kívánságára - elégetik az istentelen eretnek ariánusokat. A felvilágosodásnak köszönhetjük, ha ma már nem égetik el, csak marginalizálják, csak búra alá rakják az eretneknek kikiáltottakat.

A vallások kiváltságoltakat termelnek, a kiválasztottak pedig Lélekből születnek, s így Isten Országának közössége transzcendálja nemcsak az evilági országokat, de a vallásokat is: túllép rajtuk. Lehetséges ez? Valamelyik evilági országban csak kell élnem, mert nem mehetek le a térképről. Valamelyik vallásba beleszületek akkor is, ha szüleim az Isten Országának elkötelezettjei, ahogyan Jézus is beleszületett József és Mária vallásába. A szülői ház, a názáreti zsinagóga, a jeruzsálemi templom juttatta el oda, hogy el tudott menni a pusztába, s hogy ellene tudott mondani azoknak az evilági - sátáni eszményeknek, amelyeknek jegyében vallásának főpapja s a vele trón és oltár szövetségben levő állami (evilági országbeli) tisztviselő keresztre juttatja majd. A vallások nevelnek is, keresztre is juttatnak. Ezért nem hozott létre Jézus új vallást. Nem, mert nem akarta, hogy általa létrehozott vallás főpapja juttassa majd keresztre a tanítványokat. Olyan közösséget hozott létre, amely csak nevel minket Istenre és Országára. Közösségével, az egyházzal, nem óhajtotta az inkvizíciókban és máglyán elégetésekben és kiközösítésekben foglalatostkodó vallások számát gyarapítani.

d/ Mikor nincs szeretet bennem?

Csak szeretetet akart, s ennek himnuszát kell írnia és élnie minden tanítványának. Himnuszt, amely szerint az szeret, aki odaadja minden vagyonát, s testét is képes átadni, ha kell, a Vevés és a Jog tűzének... Himnuszt, amely szerint ez a szeretet; és ha nem ezen az úton járok, nincs szeretet bennem. Nincs, mert amíg többet akarok birtokolni, mint amennyi a másiknak jut, nincs szeretet bennem. Amíg gyermekeimre több forintot akarok költeni, mint amennyit a másik költhet övéire, csak beszélhetek a szeretetről, de nincs szeretet bennem. Amíg elgondolásaimnak karhatalommal akarok érvényt szerezni, nincs szeretet bennem... legfeljebb szövegelhetek róla - akármikről is informál Pál szeretethimnusza.

II. A páli fordulat és sikere

a/ Arábia

Pál nem tartozott a Tizenkettőbe: Tarzusban élt, amikor Jézus Galileában tanított. Miután a damaszkuszi úton földre vágta őt alighanem lelke terhe is (hiszen Pál Jézus-tanítványokat kívánt börtönbe juttatni!), Arábiába megy, és nem a Tizenkettőhöz - tanulni, Jeruzsálembe. Mindmáig mély titok, kikkel találkozott Arábiában. Arra viszont következtethetünk, hogy mit tanult ott, mert az arábiai három esztendő végeredménye nem titok. Címe: az én evangéliumom. Pálé és senki másé. Nem a Tizenkettőtől tanulta a benne foglaltakat. Summájára már utaltam: Ádámban mindannyian vétkeztünk, s ennek folytán rajtunk a kárhóztató Isten haragja... de Krisztus golgotai halála tisztára mosott minket. Mint mondtam, következtethetünk a végeredményből, a summából.

Elemeire szedem e summát. Négy állítás van benne.

- a) Ádám vétkezett
- b) Mi is vétkeztünk Ádámban
- c) Krisztus meghalt
- d) Krisztus halála tisztára mosott minket

Kettőt tudott ezekből a tizenkettő is: a/ Ádám vétkezett és c/ Krisztus meghalt. Kettő viszont merő újdonság volt számukra: b/ Mi is vétkeztünk Ádámban és d/ Krisztus halála tisztára mosott minket. Következtetésem: a merő újdonságban lehet ludas Arábia.

b/ Gnózis

A mediterráneumban a jézusi üzenettel egy időben hódított egy másik szellemi-vallási irányzat is. Tanította, hogy valami végzetes baj történt az emberiséggel, már léte hajnalán. Az történt, hogy merőben szellemi létezését lecserélte az ember a jelenlegi, a tapasztalható testire. Ez az irányzat keveseknek szóló, belső és titokzatos, ezoterikusnak mondott ismeretet kínált. (Görögül gnóztist: lényegében e történés tényként elfogadását.) Az ismeret kihúzza a bajból: visszakerülhetünk eredeti szellemi állapotunkba... e felismerés által.

Ezzel az irányzattal találkozhatott Pál Arábiában. A törvény és a próféták ismerője természetesen elutasította – mint mesét – eredeti szellemi létezésünknek testire cserélését, de elfogadta belőle az ősi baj gondolatát, s persze az abból megváltódás, a kiszabadulás szükségességét. Behelyettesítette a gnosztikus ősbajt az ugyancsak az emberi lét hajnalán történt ádám-évi ősbűn-essettel, s következményével: a Paradicsom, az Isten közelében élhetés elvesztésével. A megváltó ezoterikus gnóztist pedig lecserélte a megváltó hittel. Miként az Arábiában megismert gnosztikus szellemi irányzat egy gondolati tartalom segítségével kívánja visszahozni az embert eredeti istenközel állapotaiba, úgy Pál is egy ténynek: Jézus halála (ill. Istent engesztelő kiomlott vére) ténynek tulajdonítja az ember ügyét rendbetevő erőt. Az erről beszélő páli ismerettartalom kerül a gnosztikusnak a helyére. Üdvösségünk feltételévé lesz Pál igazának elfogadása, azaz a megváltó hit. Miben? Jézus Istent kiengesztelő, minket megváltó halálában.

Kopernikuszi fordulatot okoz ez majd a Jézus-mozgalom történetében. A galileai halászok védtelenek vele szemben. Ők ismerik a néptanító Jézus népet tanító szintű példabeszédeit. Pál pedig elvégezte a jeruzsálemi teológiai főiskolát, s ezen felül három posztgraduális évet tölt még Arábiában. Nem közönséges élményeken megy ott keresztül: "Ismerek egy embert Krisztusban. és tudom, hogy ez az ember - hogy testben-e vagy testen kívül, nem tudom, csak az Isten tudja - elragadtatott a Paradicsomba, és olyan kimondhatatlan beszédeket hallott, amelyeket nem szabad embernek elmondania..." (2Kor 12,2-4). Valamiféle beavatásban részesülhetett, ami teljes bizonyossággal töltötte őt el. Teológiai közléseit Jézustól kapott kinyilatkoztatásként adja elő, sőt még Jeruzsálemben is kinyilatkoztatás folytán utazik, ahol is érvényesíteni képes álláspontját. Sőt, ezt követően Antiochiában még Pétert és Barnabást is helyére teszi.

c/ Evangélium kinyilatkoztatásból

Jézus a három évi tanítás után a Lélekre bízta a Tizenkettőt. Ezt követően áll elő Pál, és mondja: "...az evangélium, amelyet hirdettem, nem embertől származik, mert én nem embertől vettem, nem is tanítottak rá, hanem Jézus Krisztus kinyilatkoztatásából kaptam" (Gal 1,11-12). A Jézus mozgalom addig hivatkozhatik Jézusra, amíg a mozgalom elindítóját meghatározó szemlélet és célkitűzések meghatározóak maradnak a mozgalomra. Ha a mozgalom tagjait, esetünkben Pált, a Lélek olyan kinyilatkoztatásokban részesítené, melyek alapvetően különböznek, sőt ellenkeznek is azokkal a gondolatokkal, amelyekre Jézus a maga közösségét építette, akkor a Lélek leváltaná Jézus mozgalmát Páléra. Ha viszont a Lélek a Fiúval fennálló gondolat- és létegyesége következtében nem részesíthet senkit sem jézusi célkitűzésekkel ellenkező kinyilatkoztatásban, akkor az ily tartalmú "kinyilatkoztatások", azazhogy inkább csak állítások, nem eredhetnek a Lélektől. Ha mégis tőle erednének, akkor Jézus hitre méltóságával van baj, mert ez esetben Jézus küldetése nem végérvényes szava Istennek hozzánk. Ez persze elméletileg nem kizárt. Pál vagy akárki igéje lehet Istennek Jézus utáni szava hozzánk. De az azután végleg nem valószínű, hogy Jézustól vette volna Pál azt, amit Jézus nem tanított. Lecserélte volna Jézus pár évvel később azt, amiért pár évvel korábban meghalt a Golgotán?

d/ Az a bizonyos kopernikuszi fordulat

A páli tanítás kopernikuszi fordulatot idéz elő a Jézus-mozgalom történetében. Nézzük meg e fordulat legfontosabbnak tetsző vonásait.

Isten országa immár alapvetően nem Jézust követő életünkön fordul, hanem azon, hogy el hisszük-e a páli gnóztist: a hit üdvözít, nem a cselekedetek.

Értelmetlenné válik nemcsak a zsidók reménye, az Ígélet földjének visszaszerzése, hanem az egész emberi történelem is. Csak pillanatok vannak hátra már: oly kevés az idő, hogy már megnősülni sem érdemes, hiszen jön Krisztus a levegőégben, s megyünk mindannyian hozzá, hogy mindörökre vele legyünk.

Csak azok mentődnek meg ilyen módon, akik misztikusan egyesülnek Jézussal a keresztségben, s ezzel létre is jön egy új és újra kizárólagos vallás. Kizárólagos, mert vallási, liturgikus cselekménye, a keresztség - az üdvösség feltétlen feltételévé válik.

Mindezek következtében a Jézus-mozgalomnak ki kell szakadnia Izrael vallásából, mert létrejött egy új vallás. Jézusé! Annak ellenére, hogy Jézus a maga mozgalmával éppen egy olyan közösséget hívott létre, amelyben akármely valláshoz tartozunk is, teljesíthetjük Isten akaratát, építhetjük az Országot, ha magunkévá tesszük a szeretet érzületét és a mindentadás magatartását. A páli gondolatvilág viszont vallást hív létre, bár a vallás széttéphetetlen szövetséget alkot az evilági országgal, amelynek célkitűzései lerontják az Isten Országának törekvéseit. Jézus elhatárolja magát s övéit az evilági országtól, amikor az egymással vetélkedő tanítványoknak, az evilági ország viszonyaira emlékeztetve őket, mondja: "Köztetek azonban nem ez a rend, hanem aki a legnagyobb köztetek, olyan legyen, mint a legkisebb, és aki vezet, olyan legyen, mint aki szolgál" (Lk 22,26).

e/ Vannak felsőbbbségek

A negyedik vonás:

Érintetlen marad a páli tanításban az a struktúra, amelyben fennáll az evilági ország és a Sátán országa.

A kopernikuszi fordulatnak ez a negyedik vonása, ha lehet, még súlyosabb következményű, mint az előbbiek. Pál-szintézisem VI. kötete beszél erről, melynek címe: Erény-e az engedelmisség? Péter közli Kaifással, hogy nem a hallható szóval szóló főpaprak kell engedelmeskednie, hanem a csak lelkiismeretén keresztül megszólaló Istennek. Meggyőződésünknek engedelmeskedünk, nem embereknek. Jézus tanítja, hogy nincsenek atyák, mi pedig mindannyian testvérek vagyunk. Pál pedig tudja, hogy vannak felsőbbbségek. Ez pedig engedelmisség-kapcsolatokat hív létre. Melyeket?

Az Atya szereti a Fiút, a Fiú engedelmeskedik az Atyának. A Fiú szereti az embert, az ember engedelmeskedik a Fiúnak. A férj szereti feleségét, s ő engedelmeskedik férjének. A gazda szereti szolgáját, ez meg engedelmeskedik urának. Az uralkodó szereti alattvalóját, aki engedelmeskedik neki. Az egyházi vezető szeret, s a tagok engedelmeskednek neki.

Jézus Péterrel hüvelyébe dugatja a kardot, Pál a felettes hatalmakkal nem dugatja. Nem, mert "a hatalom Isten rendeléséből van, s aki annak ellene szegül, Istennek áll ellen, mert nem ok nélkül viseli a kardot, hiszen Isten szolgálja" (vö Róm 13, 1-5). Az engedelmisségre kötelezett ember büntetésnek van kitéve engedetlensége esetén. Ez a jog világa. A tékozló fiú apja viszont nem bünteti az engedetlenséget. Egészen mást csinál vele. Nincs is engedelmisségre kötelezve a fiú. Egészen mást, visszaszeretést kíván tőle az Atya. Jézus tanításában csak az eperfa engedelmeskedik a tanítványoknak, ember nem (vö. Lk 17,6).

f/ A keresztény kultúra

Nem sok időnek kell Pál után eltelnie, hogy megtanuljuk: mi is lehetünk felettes hatóságok, és mi is elővehetjük a hüvelyből a kardot. Kiharthatjuk Koppány pogányait, hogy megkereszteljük nemzetünket. A tőkefelhalmozás érdekében kirabolhatjuk az új világot, s a bennszülöttek megállapíthatják, hogy nem is Krisztust, hanem az aranyat imádjuk. Máglyán elégethetjük azokat, akik nem úgy tanítanak Istenről és Jézusról, mint egyházunk felettes hatóságai. S amikor az eretnekek ráébrednek, hogy felettes hatóságot kell nekik is találniuk tévedhetetlen igazuk védelmére, jöhet a harminc éves háború, jöhetnek a vallások véres küzdelmei egymással. Nincs az emberi történelemnek kultúrája, mely felvehetné a versenyt fegyveres rablásban és tömegmészárlásban velünk. Kikkel? Az úgynevezett keresztény kultúra hordozóival. Alighanem e történelmi sikerünk magyarázza mesés öntudatunkat. Napjainkban is, amikor a fordulat óta végre idehaza is büszkén emlegetjük e "keresztény" kultúrát és annak értékeit.

A Jézus-mozgalom pedig a páli alapvetés s a normál emberi esendőség erejében megírhatja a maga haldoklásának kétezer esztendő történetét. Címet is adhat neki: Jézus, a nagy sikertelen és a sikeres Pál.

(Nem Arábia magyarázza mindezeket? Az Ószövetség biztosan nem magyarázza. Hát akkor mi magyarázza? Pál zsenije az ok? Nagyon valószínűtlen. Kultúrfolyamatban élünk.)

III. A felvilágosodás kísérlete

“Túrte Miklós, túrte, ameddig túrhette”. Ki ez a Miklós? Az Isten biztosan nem, mert ő máig is túri. Az Isten által megteremtett – nem a megváltott, csak a - közönséges emberi természet nem túrte. Fellázadt ellene. Jó két százada. Megunta az egyház gyámkodását és eretnekezéseit. Kívül tette magát rajta. Elvileg söpört el minden felsőbbiséget. Nem azt mondta ugyan, hogy ti mindnyájan testvérek vagytok, hanem azt hogy citoyen, polgártárs, és hogy SZABADSÁG. Nem mondta, hogy a gazdagok pokolra mennek, hanem csak azt, hogy EGYENLŐSÉG. Nem, hogy dugjuk hüvelyébe a kardot, de mondta, hogy TESTVÉRISÉG. Az egyház válasza erre: minden könyvüket indexre tette, s vallotta tovább a maga Isten rendelte tévedhetetlenségét, s hogy Isten rendeléséből vannak a különböző gazdagság-szintű társadalmi osztályok, miképpen a mennyben is az egymástól különböző angyali rendek és karok.

S változatlanul vallotta, hogy a megáldott fegyverekkel "igazságos" háborúkat kirobbantó és vezénylő királyok, bizony Isten kegyelméből uralkodnak rajtunk. S várta a jobb időket, amikor eltűnnek ezek az istentelen "illuminátusok" a történelem színpadáról.

A magyar szellemi élet és irodalom mindenesetre újjászületett ebből a felvilágosodásból. Petőfink arról az időről énekel, amikor majd a bőség kosarából egyaránt mindenki vehet, Vörösmartynk pedig arról, amikor majd a viszály elvérzik a csatákon.

Egy versét idézném, mert a felvilágosodás erejében - idehaza is - nemzedék támadt, amely tudott újra hinni, remélni és szeretni. Másfél százada írta, s címe: A Gutenberg-albumba.

Majd ha kifárad az éj s hazug álmok papjai szűnnek

S a kitörő napfény nem terem áltudományt;

Majd ha kihull a kard az erőszak durva kezéből

S a szent béke korát nem cudarítja gyilok;

Majd ha baromból s ördögből a népszaroló dús

S a nyomorú pór nép emberiségre javúl...

És így tovább.

A felvilágosodásban támadt új életre a jézusi gondolat. Nem tudta megvalósítani, de tisztában csengte az evangélium célkitűzéseit, mint a korabeli egyházi igehirdetés. A 19. század első felének gondolkodói el is jutnak a hűtlen sáfárról szóló példabeszédig, a gazdag ifjút bizony útjára engedő, s az Isten és országának ellenlétét a pénzben, a Mammonban megjelölő - Jézusig. A szocializmus gondolkodói a szabadság, egyenlőség és testvériség megnevelésének közvetlen okát a magántulajdonban jelölik meg. 150 évvel ezelőtt Marx Kiáltványa kockáztatja a szabadságot és testvériséget, hogy megvalósulhasson a nagy kisajátítás. Ezt követi hetven év munkásmozgalom, utána pedig hetven évlétező szocializmus, majd térdre kényszeríti az egészet a tőkés társaságok világhuralma.

A 19. század nagy reményeit követi századunkban két világháború, Hitler húsz, Sztálin negyven millió halottja, Hiroshima, Nagaszaki s a nukleáris és ökológiai katasztrófa fenyegetése - mint a felvilágosodás "melléktermékei". Nem sikerült az új kísérlet sem!

És fölhasant a béke dala, a kereszté és a fényé,

az új Marseillaise szent tüzén kigyúlt a csipkebokor;

üvölt a gonosz: Nézd, új jakobinusok állnak a Volga vizénél!

s már csattog az ostor, az új urak ostora, csattog az új rabokon.

Új rabok, új éhség, új börtönök! - újra hiába

zökkent régi sínéről ujabbra a régi világ:

új függönyök mögött pereg az Ember Tragédiája

s üres egekbe vezérli a bűn a szeretet dalát

- írja a századelőn egy húsz éves költő, Szabó Lőrinc.

Ugyanúgy nem sikerült, mint a Jézustól elindított mozgalomé. Összeegyeztethetetlen elemeket nem lehet összeegyeztetni. Jézust Pállal, az egyenlőséget a szabadság és a testvériség eltiprásával. Akármilyen fájó, de mondom: sem Szent István kardjával, sem Rákosi Mátyás gumibotjával - nem lehet Isten Országát csinálni.

IV. A posztmodern és a Bokor

Az északatlanti emberiség teremtette a felvilágosodást, s ma már tudja, hogy kísérlete csődbe ment. A csődtudat adott nekünk új korszaknevet: posztmodernben vagyunk.

Mit csinálunk posztmodernben? Mit sem törődve a katasztrófák fenyegető veszedelmével, egyengetjük a katasztrófa útját. Mivel tesszük? Fogyasztunk. Azaz fogyasztanánk minél többet, s ezért reménykedünk, hogy valamelyik pártunk segítségével csak sikerül a bőséges fogyasztás határait Hegyeshalomtól keletebbre, mondjuk Békéscsabáig tolni. Mivel készítjük a katasztrófát? Nem házasodunk, s ha házasodunk is, nem csinálunk gyereket, mert a gyerek fogyasztja fogyasztási lehetőségeinket. Utánunk a vízözön! A nemzet jövője sem érdekes, az éhező milliárdok sorsa sem érdekes. Talán nekünk még kitart az északatlanti szép világ! - sóhajtjuk. Mivel készítjük még? Steril misztikával. A vallási ipar termékeivel, szolgáltatásaival. Minden szolgáltatás jó, amely nem beszél arról, ami ebben az órában itt elhangzik. Utánunk a vízözön, de addig is istenélményre vágyunk. Saját vallásunk is szolgáltathatja. Az is jó, csak egy kicsit színtelen, meg már túlságosan megszokott, és ezért unalmas. Több csodálatosra, élménydúsabbra tartunk igényt. Keletire, ezoterikusra, feldobóra. Hiszünk szívesen bármiben. A vallási ipar hihetetlen anyagi tőkével rendelkezik, fiadzik is nála a pénz. Meg is magyarázza, miért. Isten megáldja gazdagsággal, aki bíz benne... Nem folytatom.

Már csak annyit mondok, hogy ismerek olyanokat, akik erre az egészre nemet mondanak. Azért mondanak nemet, mert szeretnék folytatni a Jézus-mozgalmat. Egyik katolikus folyóiratunk éppen az elmúlt napokban jelentette be rájuk vonatkozó gyanúját: katolikusok-e igazán? A Bokor névre hallgatnak. Nem igazán katolikusok, mert azt is gondolják, hogy a Jézus-mozgalom folytatásához nem kell feltétlenül katolikusnak lenni, bár az sem akadály, ha valaki vasárnaponként katolikus templomban ünnepel eucharisziát. Nem akadály, mert a templomjáró kiteszi magát ezzel annak a kockázatnak, hogy Jézusra emlékeznek. Arra, aki biztat minket: a szelídeké lesz a Föld!

Szót értenek e Bokorba tartozók azokkal, akik szeretnének reményt nyújtani, s nem zavarja őket ebben valláskülönbség. Miféle reményt? Azt, hogy nem patkányok öröklék Bolygónkat. Nem, mert lehetséges az Isten Országá, hiszen rajtunk fordul. Lehetséges, ha akarjuk.

Ha viszont a katolikus nemcsak az ötezer különböző vallás egyik válfaját jelentené, hanem azt az egyetemességet is, amely Isten gyermekének tekint kivétel nélkül minden embert, akkor boldogan versenyezhetnek a Bokorba vagy bárhová tartozók "az Isten szerint katolikus" megnevezés elnyeréséért. Ez ugyanis azt jelentené, hogy csak testvért ismer, akit szolgálni kíván, s akivel osztozni akar egészen odáig menően, hogy "senki nem mondana semmit a magáénak, mert mindenük közös" volna..., s akivel ennek következtében nem is lenne többé miért verekednie, s így hüvelybe dughatná kardját. El is adhatná az ócskapiacon.

Késlekedhetünk is ezzel. De ez esetben nem biztos, hogy megérjük a harmadik ezredfordulót. Nem, mert belepusztulunk, ha nem azt csináljuk, amire teremtve lettünk.

(Elhangzott 1998. okt. 23-án a tatabányai református templomban.)